

8. Мораль у сексуальній культурі суспільства. *Етика сьогодні*: веб-сайт. URL: <https://etica.in.ua/moral-v-seksual-nij-kul-turi-suspil-stva> (дата звернення: 04.06.20).
9. Синицька Н. Інтертекстуальний аналіз романів «Господар» Галини Пагутяк та «Землетрус» Софії Майданської. *Літературознавчі обрії: праці молодих учених України: збірник*. Київ : Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України. 2000. Вип. 1. С. 113–115.
10. Феномен людської сексуальності. *Освіта.UA*: веб-сайт. URL: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/culture/10480/> (дата звернення: 04.12.20).
11. Черевко О., Янчева Л., Руденко С. Гуманітарна парадигма харчової культури. *Новий Колегіум*. 2016. №1. URL: https://nbuv.gov.ua/UJRN/NovKol_2016_1_4 (дата звернення: 05.02.21).
12. Глузман С. Психологія і доказальна медицина. *Ракурс*: веб-сайт. URL: <https://racurs.ua/2112-psihoanaliz-i-dokazatelnaia-medicina.html> (дата звернення: 02.02.21).
13. Історія філософії. Енциклопедія. Секс. *Історія філософії. Енциклопедія*: веб-сайт. URL: <https://velikanov.ru/philosophy/seks.asp> (дата звернення: 03.08.20).

Іващенко С.М.

*вчитель української мови та літератури,
спеціаліст вищої категорії, старший учитель
Мелітопольський навчально-виховний комплекс №16
Мелітопольської міської ради Запорізької області*

ХУДОЖНІЙ СВІТ ОПОВІДАННЯ «СІРИЙ» Ю. ІЛЮХИ

***Анотація.** Своєрідність поезики малої прози Ю.Ілюхи мала позитивне враження на читачів: мобільність жанру короткої прози, зображення реалістичних подій, у центрі системи образів – «маленька людина», актуальні проблемно-тематичні комплекси творів та ідейне навантаження тощо.*

***Ключові слова:** прозаїк, мала проза, «маленька людина», художній світ, активність.*

Ivashenko S. The Art World of the Story «Gray» by Yu. Ilyukha. The peculiarity of Yu. Illiukha short poetic poertry had a positive impression on readers: the mobility of short novel genre, the depiction of realistic events, a

simple person in the centre of the system of characters, actual problematic and thematic compositions of works and ideological load - all these adds to the originality of this unique author and poet.

Key words: *novelist, short novel, a simple man, literary world, activity.*

Актуальність теми дослідження зумовлена потребами сучасності у становленні та вихованні всебічно розвиненої особистості, котра здатна свідомо виявляти власну позицію в житті, зважаючи на суспільно значимі настанови. Важливість звернення до художньої прози сучасної української письменниці Юлії Ілюхи підвищується через те, що авторка є представницею творчої інтелігенції, яку хвилюють проблеми повсякдення останніх десятиліть в Україні. Потреба в ознайомленні з біографією прозаїка та вивченні творів реалістичного характеру Юлії Ілюхи має стати одним із мотивуючих факторів до самопізнання і самовдосконалення людини. Результати наукової розвідки також здатні розширити інформативно-понятійне поле сучасних процесів українського літературознавства.

Об'єкт дослідження – твір Юлії Ілюхи «Сірий».

Предмет дослідження – художній світ оповідання «Сірий» Юлії Ілюхи.

Мета дослідження полягає у виявленні специфіки побудови художнього світу твору Юлії Ілюхи «Сірий».

Реалізація поставленої мети у роботі вимагає виконання таких **завдань**:

- дослідити літературно-критичну оцінку прозової збірки «Неболови» Юлії Ілюхи;
- визначити сутність поняття художній світ в сучасному літературознавстві;
- сформулювати тематику і проблематику оповідання;
- з'ясувати особливість побудови ейдологічної системи та визначити основну думку твору.

Наукова новизна роботи полягає у спробі вперше висвітлити характерні риси художнього світу прозового твору «Сірий» Юлії Ілюхи через дослідження проблемно-тематичного комплексу та специфіку побудови системи образів.

Юлія Ілюха – сучасний український прозаїк, журналіст, волонтер АТО. Народилася письменниця 5 січня 1982 року в селі Гонтів Яр на Харківщині. Закінчила Харківську державну академію культури та

Львівський національний університет імені Івана Франка. Має освіту менеджера-економіста та журналіста [5].

Авторка малої прози працювала журналістом у друкованих виданнях та на телебаченні з 2005 року, друкувалася у «Літературній Україні», журналах «Дніпро», «Березіль», «Кур'єр Кривбасу», збірці письменників Харкова та Львова «Потяг 111».

Ю. Ілюха – неодноразовий лауреат обласного літературного конкурсу імені О. С. Масельського в номінації «Проза» та фіналіст першого книжкового пітчінгу «Книголав» від 1+1. Зараз письменниця живе і працює в Харкові [7].

Збірка малої прози "Неболови", що увійшла до довгого списку Книги року ВВС України, – перша книжка Ю. Ілюхи. Як зазначила сама письменниця в інтерв'ю з журналістом ВВС України Д. Куришком, «Це збірка оповідань про звичайних людей, які живуть поруч, а ще ці історії – про самотність і сильний-сильний біль» [7, с. 1]. Частина творів була написана до початку військових дій на Донбасі, частина – після.

Ю. Ілюха при написанні своєї першої книги «Неболови» взяла за основу слова Льва Толстого про те, що всі щасливі родини схожі одна на одну, а кожна нещасна по-своєму. Отже, всі долі жіночих образів оповідань – трагічні. «Жінок робила героїнями свідомо. Збірка "Неболови" вийшла такою собі галереєю переважно жіночих портретів. Ці жінки – вони, як діаманти, виблискують кожна своєю гранню нещастя. Мені, як письменниці, цікавіше писати про нещасливих людей» [7, с. 1], – зауважує авторка в цьому ж інтерв'ю.

Важливим є той факт, і це зазначається в передмові до збірки «Неболови» [5], що книга «Неболови» Ю. Ілюхи отримала значну кількість схвальних відгуків літературних критиків (Т. Трофіменко), українських письменників (Д. Корній, Г. Вдовиченко, О. Коцарев), телеведучих (С. Вітвицька, О. Герасим'юк) тощо. Особливості поетики збірки справили позитивне враження на читачів: жанр короткої прози, реалістичність зображення подій (на противагу таким популярним останніми десятиліттями ознакам сучасної літератури, як містика, фантастика, експериментальні тексти, стьоб, пародія тощо), система образів маленьких людей, актуальні проблемно-тематичні комплекси творів, ідейне навантаження тощо.

Український літературознавець Г. Клочек [6] відзначив, що термін «художній світ» не можна вважати новим чи малодослідженим, адже теоретичне підґрунтя для осмислення внутрішнього світу художнього твору як окремої категорії створив М. Бахтін (цит. за [6]), а стаття Д. Ліхачова «Внутрішній світ художнього твору» (1968) (цит. за [8]) і досі є чи не

єдиною спробою надати введеному ним терміну «внутрішній світ художнього твору» певної визначеності і навіть структурувати його зміст.

У сучасному літературознавстві поняття «художній світ» вивчали В. Зінченко [2], В. Іванишин [3], Г. Клочек [6], М. Мірошниченко [8], А. Науменко [9], С. Тарасова [10] та ін. Це поняття вживається у різних значеннях:

1. власне художній твір;
2. світ художньої творчості (літератури) взагалі або художньої творчості певного автора;
3. поетика художнього твору;
4. поетичний світ;
5. картина світу;
6. зображений світ художнього твору);
7. фіктивний світ у наратології.

За словами В. Іванишина [3], «художній світ (художній універсум) – створена уявою письменника і втілена в художньому тексті образна картина, яка складається з подій, людей, їх висловлювань і виражених ними духовних феноменів (уявлень, думок, переживань тощо), а також зовнішньої дійсності; «інша реальність (художньо-естетична), співвідносна із предметною, соціальною і психологічною реальністю; образне духовно-інтанціональне утворення з власною логікою» [3, с. 181].

На підставі вивчення різних підходів до категорії художнього світу можна виокремити декілька основних найбільш результативних методів: структурно-функціональний, іманентний, цілісний, а також системного підходу. У дослідженні буде здійснено аналіз художнього твору «Сірий» Ю. Ілюхи з урахуванням змістової і формальної сторони творів, а також позатекстової інформації щодо творчості письменника.

Проза Ю. Ілюхи має широкий тематичний спектр. Соціально-історична тематика охоплює зображення різних верств суспільства (перевага віддається, однак, сільському простору, хоча згадується місто Мурманськ), дослідження взаємозв'язку особистості і суспільства (покинутий хутір, залишена напризволяще літня жінка), умов виховання (головна героїня з чоловіком виховала трьох синів) та побуту (хатина, двір, що занепадають), особистісних стосунків (спілкування баби Гальки з поштаркою, фельдшером, випадковими перехожими) тощо.

Психологічний тематичний діапазон складають теми, пов'язані з розкриттям внутрішнього світу «маленької людини». Так моральні якості баби Галі, головної героїні оповідання, виявились стійкішими і вищими за тих людей, з котрими вона мала спілкуватися і просити допомоги.

Самооцінка ж у персонажів переважно була високою, усвідомлення себе як особистості, наприклад, для баби Гальки було неможливим після втрати дітей і чоловіка, єдине, що тримало її в житті, – кіт тощо.

Філософський тематичний ряд утворюють проблеми буття: життя, смерть, щастя, кохання, природа, сенс існування тощо. На нашу думку, діада життя/смерть є ключовим мотивом твору, адже по життю баба Галька пережила стільки смертей рідних їй людей, що смерть єдиної близької останніми роками душі – kota Сірого, стала для неї страшною втратою сенсу власного існування.

Між окремими тематичними шарами твору «Сірий» Ю. Ілюхи існує внутрішня єдність та взаємозв'язок: життя/смерть нерозривно пов'язані з моральними канонами і суспільним устроєм, особистісні стосунки – з сенсом існування тощо. Тематичні лінії мають здатність накладатися одна на одну, переплітатися, взаємодіяти, доповнюючи одна одну. Письменник використовує прийоми тематичного розширення (коли різні теми доповнюють одна одну: родинне життя і особистісні стосунки) і тематичного перехрещення (коли окремі теми стикаються у конкретних моментах оповіді: втрата рідних і хвороба kota Сірого, наприклад).

Тематика оповідання «Сірий» згідно з вимогами жанру короткого оповідання, набуває ситуативного (кіт занедужав), однопланового (баба Галька намагається врятувати kota) та підтекстового характеру (самотність для людини як істоти соціальної є неспроможною і згубною).

Отже, оповідання «Сірий» Ю. Ілюхи охоплюють в ідейно-тематичному плані різні сторони людського буття, нерозривно пов'язаного зі світом природи (головна героїня живе на хуторі, опікується котом Сірим). У малій прозі розповідаються історії про маленьких людей (родина баби Гальки, фельдшер, поштарка, мешканці села тощо).

При цьому, варто відмітити, у невеликому за обсягом творі ненав'язливо й ніби похапцем перед очима читача постають картини життя, переважно трагічні, людей різного покоління однієї родини, котрі складаються в ціле полотно єдиної долі баби Гальки. Зі слів головної героїні твору «Сірий» усіх членів родини спіткала лиха доля: «перший син помер немовлям, навіть назвати його не встигли» [4, с. 16], від старшого сина після служби моряком «не було ані звістки» [4, с. 17], середній син із жінкою після чергової пиятики «погоріли у власній хаті від запаленої цигарки» [4, с. 17], молодшого сина у вранішній темряві розрізала навіпіл електричка, чоловік помер від горя. У такий спосіб автор наводить читача на думку про силу життя, що надає опору людині у вигляді іншої живої істоти, щоби позбутися самотності і відчаю.

До ейдологічної системи оповідання «Сірий» Ю. Ілюхи входять образи персонажів (баба Галька, її родина, поштарка, фельдшер, мешканці села, кіт), образи природи (гроза, небо, дощ), речей (одяг, предмети побуту) і оточуючого середовища (хутора, села, міста та ін.) тощо.

У системі образів твору ми визначаємо кілька типологічних рядів. За об'єктом зображення виділяються образи-персонажі (баба Галька, члени її родини, кіт, мешканці села), образи природи (хутір, явища природи), образи-речі (предмети побуту, інтер'єру тощо), просторові образи (хутір, село, медпункт, дорога тощо). За функцією в організації сюжету образи поділяються на динамічні (ті, що беруть безпосередню участь у розвитку сюжетних ліній і мотивів, – бабка Галька, поштарка, фельдшер та ін.) і фонові (що створюють соціально-історичний і культурний фон, – члени родини баби Гальки, селяни та ін.).

За способами авторської характеристики образи є розгорнутими (зображеними досить детально через систему стосунків – головна героїня баба Галька) і пунктирними (ледь окресленими, наприклад, образ чоловіка Йвана, синів). За емоційно-експресивним забарвленням образи виділяються трагічні (члени родини баби Гальки), комічні (образ баби Гальки з погляду поштарки й фельдшера є дивакуватим, навіть кумедним, через намагання врятувати kota за будь-яку ціну), багатогранні (наприклад, образ головної героїні баби Гальки).

В аспекті сприйняття художній образ головної героїні оповідання «Сірий», який вибудовано на основі поєднання багатьох мотивів – ностальгії, кохання, страху, самотності, відчуженості тощо, в малій прозі Ю. Ілюхи є поліфонічним. За специфікою узагальнення – типовим через те, що ситуація покинутого сільського населеного пункту не є явищем поодиноким, а самотні літні люди – проблема нашого сучасного суспільства. До того ж відсутність опису зовнішності, прізвища, а також ім'я героїні, яке вживає автор, – «баба Галька» [4, с. 15] – все свідчить про те, що образ цей не поодинокий.

Письменник при змалюванні образу головної героїні надає перевагу психологічній характеристиці баби Гальки, її вчинкам і ставленню до інших людей, а особливо до kota Сірого. Так, відмовившись переселитися з хутора, вона залишилась сама-самісінька. Тільки спогади про минулі часи тримали її в цьому житті: говорила з померлою родиною як з живими, «а вони мовчали, лиш зрідка давали знак, що чують її, скидаючи з комода фотографію» [4, с. 18].

Отже, «аби заглушити тільки нестерпну печучу самотність» [4, с. 18], баба Галька займалася господарством. Потім поштарка принесла їй кошениа,

яке баба Галька не просто полюбила як щось рідне, «Сірий став повноправним господарем хати» [4, с. 19], разом з котом вона навіть спала тепер. Тому, коли кіт захворів, баба Галька налагодила собі «одяг, який берегла «на смерть» [4, с. 22], взяла великодній кошик для перенесення Сірого і пішки попрямувала до іншого села до фельдшера. Але той сприйняв прохання баби вилікувати kota як жарт: «Ну і нащо ви його сюди приперли? Було-було, а такого ще не було, розреготався він» [4, с. 24].

Для головної героїні кіт був, як онук, не тому, що стара втратила на старості розум, а тому, що вона відчула в ньому близьку живу душу, могла турбуватися про нього, розмовляти, спати з ним, це означає – не самотня. Завершується оповідання так: «Стоячи на колінах, баба Галька сапкою довбала землю в садку під грушею. Поряд з могилою свого найстаршого, безіменного сина вона копала могилу для Сірого. Ударив грім. Баба беззвучно плакала. У спалаху блискавки видно було, як течуть сльози її зморшкуватим обличчям, змішуючись із першими краплинами дощу. Небо плакало разом з бабою» [4, с. 25]. Кінцівка досить передбачувана, але емоційне сприйняття, посилене грозою одночасно з похованням останньої близької душі для головної героїні, виразно підштовхує до прочитання основної думки твору: людина потребує завжди когось, хто стане для неї рідним, близьким, хто розділить із нею життя, тоді й смуток легший, і смерть поступається на тривалий час життю. На першому плані – людяність, гуманність, здатність співчувати й любити навіть маленьку тварину.

У результаті нашого дослідження ми дійшли таких висновків.

Творчість сучасної молодшої письменниці Ю. Ілюхи варта уваги через активну соціальну позицію в житті та специфічну манеру вираження власне ідеї гуманізму. Своєрідність поезики збірки малої прози «Неболови» Ю. Ілюхи, до якої увійшло оповідання за темою нашої дослідницької розвідки «Сірий», мала позитивне враження на читачів: мобільність жанру короткої прози, зображення реалістичних подій, у центрі системи образів – «маленька людина», актуальні проблемно-тематичні комплекси творів та ідейне навантаження тощо.

Категорія художній світ означає в нашій науковій роботі створену уявою письменника і втілену в художньому тексті образну картину, яка складається з подій, людей, їх висловлювань і виражених ними духовних феноменів (уявлень, думок, переживань тощо).

Художній світ оповідання «Сірий» Ю. Ілюхи відзначається різноманіттям тем і проблем. Взаємопов'язані проблемно-тематичні комплекси різного плану (соціально-історичний, психологічний,

філософський, естетичний) розкриваються за допомогою системи мотивів: життя, смерть, родинні стосунки, самотність тощо.

Провідним персонажем в образній системі оповідання письменника стала «маленька людина», яка втілює якості гуманної людини: самодостатність, цілеспрямованість, незалежність у власних світоглядних позиціях, дивакуватість тощо.

З огляду на те, що мала проза Ю. Ілюха досить багатопланова з боку художності й актуальна в ідейно-тематичному наповненні, перспективу подальшого дослідження творчого доробку прозаїка вбачаємо у більш ґрунтовному аналізі в контексті української літератури.

Література

1. Гиршман М.М. Литературное произведение: теория и практика анализа: учебн. пособие. М. : Высшая шк., 1991. 159 с.
2. Зинченко В.Г., Зусман В.Г., Кирнозе З.И. Методы изучения литературы. Системный подход: учебн. пособие. М. : Флинта ; Наука, 2002. 200 с.
3. Іванишин В.П. Нариси з теорії літератури: навч. посіб. / упор. тексту П.В. Іванишина. К. : ВЦ «Академія», 2010. 256 с.
4. Ілюха Ю. Неболоти: збірка оповідань / передмова Л. Денисенко. Х. : Віват, 2016. 240 с.
5. Ілюха Ю. Пишу про звичайних людей. URL: <http://vivat-ublishing.com/avtory/ilyuha-yuliya/>.
6. Клочек Г. «Художній світ» як категоріальне поняття. *Слово і час*. 2006. №9. С. 3–14.
7. Куришко Д. Юлія Ілюха: мріяти можна навчити. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/society/2016/11/161115_iluha_interview_book_dk.
8. Мірошніченко М.Ю. Специфіка художнього світу Мартіна Вальзера. автореф. дис. на здоб. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.01.04. «Література зарубіжних країн». Дніпропетровськ, 2006. 20 с.
9. Науменко А.М. Філологічний аналіз тексту (основи лінгвопоетики): навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця : НОВА КНИГА, 2005. 416 с.
10. Тарасова С.В. Новый взгляд на малую прозу. URL: <http://www.ssu.samara.ru/~vestnik/gum/2003web1/litr/200310602.html>.